

บทบาทของสตรีในด้านสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

The Women's Social Roles in TIPITAKA

สุขสันต์ จันทะโชโต*
Sooksun Chundashoto

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงทัศนะของพุทธศาสนาที่มีต่อสตรีในด้านสังคม โดยศึกษารายละเอียดจากพระไตรปิฎกเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดเรื่องความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันทางสังคม โดยพุทธศาสนาได้ยกระดับสถานภาพของสตรีในสมัยพุทธกาล การศึกษาข้อมูลต่าง ๆ พบว่าพุทธศาสนายอมรับให้สตรีได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบงาน ทั้งทางสังคมและทางศาสนา

คำสำคัญ: สตรี , บทบาททางสังคม , พระไตรปิฎก

* อาจารย์ประจำสาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Abstract

This article states of Buddhism's point of view on women's social roles; by study mainly of the TIPITAKA's details, in order for understanding of the Buddhist's point of view on women's equality in the Buddhist era. By studying of various datas, it was found that the women's social-status was raised during the Buddhist's era, and was allowed to take part in social and religious responsibilities.

Keywords: Women , social roles , TIPITAKA

บทนำ

ในสมัยพุทธกาลโดยทั่วไปแล้ว สถานภาพของสตรีในฐานะบุตร ภริยา มารดา และผู้ประกอบอาชีพ ได้รับการยกย่องนับถือ ให้เกียรติมากขึ้น เพราะพระพุทธรูปเจ้าปฏิบัติเสาะความคิดของศาสนาพราหมณ์โดยไม่เชื่อใน ความสำคัญของบุตรชายประกอบพิธีกรรมให้แก่บิดา เมื่อตายไปแล้วจะพ้นขุมนรก สตรี ผู้เป็นภริยาก็มีอำนาจใน กิจการบ้านเรือนมากขึ้น สตรีในฐานะมารดานั้นพระพุทธรูปศาสนาก็ให้ความสำคัญในฐานะเป็นผู้มีพระคุณ มี อนุเคราะห์อย่างยิ่งแก่บุตรหญิงหมายถึงที่เป็นพุทธศาสนิกชนก็มิได้รับการรังเกียจถูกเหยียดหยามจากญาติของฝ่าย สามี ทั้งยังมีเสรีภาพในการรับผิดชอบต่อชีวิตของตนมากขึ้น สตรีสามารถเลือกนับถือศาสนาเข้าบวชเป็นภิกษุณี ได้รับโอกาสให้เป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัทสี่ มีสตรีจำนวนไม่น้อยที่แสดงความสามารถทางธรรม สร้าง คุณประโยชน์แก่พุทธศาสนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งสถานภาพสตรีมีบทบาท ดังนี้

1. สตรีในฐานะบุตร

การถือกำเนิดของบุตรหญิงนั้นแม้จะไม่มีหลักฐานแสดงว่าได้รับการต้อนรับและเป็นที่ยินดี แต่ก็ไม่มี หลักฐานอันแสดงว่า การได้บุตรหญิงนั้นเป็นความเศร้า ความผิดหวังของครอบครัว นอกจากนั้นแล้วยังไม่มี หลักฐานใดแสดงว่าบุตรชายได้รับการต้อนรับดีกว่าอีกด้วย การมองบุตรหญิงว่าเป็นความกังวล เครืองถ่วง เครือง กีดขวาง ของบิดานั้นเริ่มจะหมดความสำคัญ หรือแม้ยังคงมีอยู่ก็น้อยลงไปเป็นลำดับ เพราะพุทธศาสนาไม่ได้ให้ ความสำคัญต่อความเชื่อเรื่องพิธีกรรมที่จำเป็นจะต้องมีบุตรชายเป็นผู้ประกอบพิธีให้แก่บิดาผู้ล่วงลับอีกต่อไป บุตรชายหรือบุตรหญิงจึงไม่มีความแตกต่างกันในด้านการประกอบพิธีกรรมตามศาสนาและความเชื่อ เมื่อเป็น เช่นนี้ค่าหรือความสำคัญของบุตรชายก็ลดน้อยลงไป และฐานะของบุตรหญิงก็ดีขึ้นโดยปริยาย และโดยทั่วไปการ ถือกำเนิดขึ้นของเด็กชาย เด็กหญิงก็ได้รับต้อนรับและเป็นที่ยินดีด้วยกันในฐานะเป็นลูก โดยไม่ไ้รังเกียจหรือ คำนึงถึงเพศ ดังนั้นในสมัยนี้เมื่อกล่าวถึงลูกที่เป็นศูนย์รวมแห่งความรักความหวังของพ่อแม่ ก็หมายถึงทั้งลูกชาย ลูกหญิงในพระไตรปิฎกก็มีกล่าวถึงบุตรโดยไม่เจาะจงเพศ เช่น

ความรักเสมอด้วยความรักบุตรไม่มี (นตฺถิปุตตสมสูตร. ส.ง.ส. 15/28/9)

ในด้านของการขอเด็กมาเลี้ยงเป็นบุตร ในสมัยนั้นไม่ปรากฏว่ามีการขอเด็กชาย แต่การขอเด็กหญิงมา เลี้ยงเป็นบุตรนั้นเป็นที่ยอมรับและกระทำกันบ้าง ซึ่งแสดงถึงการยอมรับบุตรหญิง ดังมีปรากฏในเรื่องที่ นางโสมาวดี ได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัวมิตตา (Indra, 1955, P.186) หรือกรณีที่กษัตริย์พระองค์หนึ่งได้ ของนางกามา (ธ.อ.4/63) มาเลี้ยงและทรงตั้งไว้ในตำแหน่งพระราชธิดาองค์ใหญ่

แม้การถือกำเนิดของทั้งบุตรชายและบุตรหญิงจะเป็นที่ยินดี แต่ก็มีอยู่บางกรณีบุตรชายยังเป็นที่ ต้องการมากกว่าบุตรหญิง ดังเช่นกรณีของพระเจ้าปเสนทิ ซึ่งพระองค์เป็นกษัตริย์อยู่ในฐานะที่ประชาชนพลเมือง ต้องการหรือคาดหวังว่า จะต้องมียโอรสเพื่อสืบเชื้อสายหรือราชบัลลังก์ ในกรณีเช่นนี้บุตรหญิงจะไม่ได้รับการตอน รับและเป็นที่ยินดีเท่าบุตรชาย ดังจะเป็นได้จากการที่พระเจ้า ปเสนทิทรงแสดงความผิดหวังกับพระพุทธรูปที่พระ นางมัลลิกาประสูติพระราชธิดา แต่โดยทั่วไปแล้วยังกล่าวได้ว่าฐานะของหญิงที่เป็นลูกนั้นดีขึ้นและได้รับการ ยอมรับมากขึ้น

ในด้านฐานะของหญิงสาวในสมัยพุทธกาลก็จัดได้ว่าดีกว่าสมัยก่อนพุทธกาล ซึ่งสตรีถูกเปรียบเทียบกับ เป็นเพียงวัตถุหรือสินค้าที่จะถูกประมูลในตลาดวิวาห์ โดยไม่มีสิทธิเสรีภาพที่จะจัดการกับชีวิตของตนเลย หาก พิจารณาตามหลักฐานในพระไตรปิฎกแล้วจะเห็นว่ามีการแสดงให้เห็นถึงการที่สตรีได้รับการอนุญาตให้มี เสรีภาพขึ้นบ้าง การแต่งงานเริ่มที่จะไม่เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับหญิงสาว และการไม่ได้แต่งงานก็ไม่ได้เป็นสิ่งน่า อับยศอดสู เช่นที่เคยถือกัน แต่ผู้ที่เต็มใจแต่งงานก็ยังมียอยู่มาก หากสตรีคนใดต้องแต่งงานก็ไม่จำเป็นต้องยอมรับ ชายที่บิดามารดาเลือกให้ แต่ผู้ที่เต็มใจแต่งงานกับผู้ที่พ่อแม่เลือกให้ก็มาก เช่น นางภัททกปิลาณี (ขุ. อป.

33/167/271) ผู้เป็นธิดาของกบิลพราหมณ์ กับนางสุจิตวดี (ขุ เถรี.26/464/475) และเป็นภรรยาของปิปผลายนะ พวกเจ้าหญิง และหญิงในตระกูลสูงศักดิ์นั้น ดูเหมือนจะมีสิทธิ์มีเสียงในการเลือกชาย ผู้ที่จะเป็นสามีมากกว่าหญิง ในชนชั้นธรรมดา

นอกจากนั้น การที่พุทธศาสนานุญาตให้สตรีบวชนั้นก็เป็นการเปิดทางใหม่ให้กับสตรี อันอาจเป็นไปได้ทั้งทางหนีจากความทุกข์ยากทางโลก และเป็นทางเลือกสำหรับผู้ที่ต้องการแสวงหาความพ้นทุกข์ ดังมีสตรีบางพวกที่มาบวชเพราะต้องการหนีความทุกข์ยากตรากตรำในกิจการงานภายในบ้าน ดังกรณี นางกิสาโคตรมี ที่เมื่อบวชแล้วก็ร่ำพันถึงความลำบากของการอยู่ในครอบครัวด้วยการเป็นภริยาและมารดา และการบวชก็เป็นทางเลือกของสตรีโสทรอีกหลาย ๆ คนที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงการแต่งงาน และแสวงหาสิ่งที่ตนต้องการ เช่น กรณีของโนปมาเถรี (ขุ เถรี.26/455/464) และสุเมธาเถรี (ขุ เถรี.26/474/508)

2. สตรีในฐานะภริยา

ครั้งก่อนพุทธกาล ภริยาอยู่ในฐานะด้อยด้วยประการทั้งปวง ภริยาต้องแสดงความภักดีต่อบุรุษเยี่ยงทาส และถ้าจะมีความสำคัญอยู่บ้างก็ในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดบุตรชายซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของสามีในการแต่งงาน ภริยาที่ไม่สามารถให้บุตรชายแก่สามีได้นั้นก็เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้ฝ่ายสามีไปมีภริยาใหม่ได้

ฐานะภายในครอบครัวของผู้เป็นภริยานั้นนับว่าต่ำ ไม่ได้รับเกียรติและการยกย่องนับถือภริยาต้องนับถือสามีเหมือนเทวดา คอยปรนนิบัติรับใช้และตกลูกอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของสามี ทั้งพ่อแม่ญาติพี่น้องของสามีก็เป็นนายที่คอยสั่งให้ภริยาต้องกระทำตามทุกสิ่งไป โดยตัวผู้เป็นภริยานั้นอาจได้รับสิทธิ์หรืออำนาจเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้นเกี่ยวกับกิจการงานภายในบ้าน (Indra, 1955, p.241) แต่จะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการอื่น ๆ ที่เป็นสาธารณะ หากสามีตาย ภริยาผู้เป็นหม้ายก็ต้องกลับไปอยู่ใต้บังคับบัญชาของบิดาหรือบุตรชาย สตรีในสมัยนั้นจึงไม่มีค่า มีความหมาย หรือความสำคัญ สำหรับสังคมเท่าไรนัก นอกจากเป็นเพียงสมบัติของบุรุษ สตรีไม่ได้รับการยกย่อง ไม่ได้เป็นเจ้าของชีวิต เป็นเจ้าของตนเอง หรือดำรงชีวิตตามที่ตนต้องการเลย

ในสมัยนั้นการแต่งงานเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะการแต่งงานเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสตรีทั้งในทางศาสนาและในทางสังคม โดยทางศาสนาถือว่าไม่มีผู้ใดจะไปสวรรค์ได้ตามลำพัง แต่ต้องไปกับชายหรือหญิงที่เป็นสามีหรือภริยาที่ประกอบพิธีกรรมร่วมกัน (Altekar, 1962, p.197) และในทางสังคม ความสำคัญของสตรีจะมีอยู่บ้างก็ในฐานะของผู้ให้กำเนิดบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุตรชาย แต่ในสมัยพุทธกาล การแต่งงานเริ่มเปลี่ยนจากความจำเป็น เป็นความสมัครใจ และเป็นสิ่งที่สามารถเลือกได้ทั้งในทางศาสนาก็ถือว่า การจะไปสวรรค์หรือไม่ นั้นไม่ได้อยู่ที่สามี ภริยา และบุตรชายหรือไม่ แต่ขึ้นอยู่กับกรรมดี กรรมชั่ว ของแต่ละบุคคลซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับผู้ใด และไม่มีใครสามารถทำให้ใครไปสวรรค์ได้นอกจากการประพฤติปฏิบัติชอบด้วยตนเอง

นอกจากนั้นยังได้จัดภริยาไว้เป็น 7 ประเภท (ภริยาสูตร.ยง.สัด.23/60/87-88)

1. วรการภริยา ได้แก่ ภริยาที่เหมือนเพชรฆาต ไม่ทำประโยชน์แก่สามี ดูหมิ่นสามี เป็นข้าศึกแก่สามี คือ คิดประทุษร้ายแก่สามีอยู่มิได้ขาด
2. โจริภริยา ได้แก่ ภริยาที่เสมอด้วยโจร เป็นโจรคอยผลาญทรัพย์ลักขว้างของของสามี
3. อัยยาภริยา ได้แก่ ภริยาที่เสมอด้วยนาย ไม่ทำงาน เกียจคร้าน คอยข่มขู่สามีให้อยู่ในอำนาจ
4. มาตาภริยา ได้แก่ ภริยาที่เสมอด้วยแม่ คือ รักสามีดังมารดารักบุตร ไม่ทำความเดือดร้อนให้เกิดแก่สามี รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
5. ภคินีภริยา ได้แก่ ภริยาที่เสมอด้วยพี่สาว น้องสาว คือ เคารพนับถือสามีเสมือนน้องสาวเคารพพี่
6. ทาสีภริยา ได้แก่ ภริยาที่เสมอด้วยทาสี ทั้งเกรงกลัวและทั้งรักเคารพนับถือ และอยู่ใต้อำนาจของสามี

7. สขีภริยา ได้แก่ ภริยาราวกับเพื่อน คือ เป็นผู้ซื้อสัตย์ต่อสามีได้คิดหมายหนีทั้งจากกัน
นอกจากนั้นเมื่อพระพุทธร่องค์ทรงเปรียบเทียบกับบุคคลในฐานะต่าง ๆ ที่ต้องมีความสัมพันธ์กับทิศต่าง ๆ
6 ทิศ พระองค์ทรงจัดภริยาไว้เป็นหนึ่งใน 6 ทิศนั้น (สิงคาลกสูตร.ที.ปา.11/199/169)

1. มารดาบิดา เป็นทิศเบื้องหน้า
2. บุตรภริยา เป็นทิศเบื้องหลัง
3. ครูอาจารย์ เป็นทิศเบื้องขวา
4. มิตรอำมาตย์ เป็นทิศเบื้องซ้าย
5. สมณพราหมณ์ เป็นทิศเบื้องบน
6. ทาสและกรรมกร เป็นทิศเบื้องต่ำ

ถ้าพิจารณาตามนั้นแล้วก็จะเห็นว่าพระพุทธร่องค์ทรงให้ความสำคัญแก่ภริยาเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม การพิจารณาเพียงว่าพระองค์ทรงจัดภริยาเป็นทิศเบื้องหลัง แล้วสรุปว่า ทรงมีภรรยาคนที่เห็นสตรีต่ำต้อยด้อยกว่าบุรุษมิได้ ดังนั้นภริยาจึงไม่ใช่แต่ผู้ตามเท่านั้น แต่เป็นผู้ช่วยเหลืออยู่ในฐานะเป็นมิตรสนิทของสามี ดังที่กล่าวไว้ในวิตถุสูตร (วิตถุสูตร.สง.ส.15/165/50)

ภริยาเป็นสหายอย่างยิ่ง

โดยส่วนรวมและโดยสรุปแล้ว กล่าวได้ว่าฐานะของสตรีผู้เป็นภริยานั้นดีขึ้น แต่ภริยาก็ยังเป็นผู้ที่ต้องได้รับการคุ้มครองจากสามีซึ่งก็คล้อยตามความคิดเห็นของสังคมอินเดียในสมัยนั้น แต่ต่างกันว่าภายใต้พุทธศาสนา ภริยามีเสรีภาพที่จะทำตามความต้องการของตนขึ้นบ้าง เช่น กรณีของนางอุตตราที่จ้างนางสิริมา (ธ.อ. 3/266-267) มาดูแลสามี ทำหน้าที่แทนตนเป็นเวลาครึ่งเดือน เพื่อที่นางจะได้มีเวลาตระเตรียมปัจจัยที่จะถวายภิกษุสงฆ์และฟังธรรม นอกจากนั้นภริยาในสมัยพุทธกาลไม่ได้เป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหรือเป็นผู้ปรนนิบัติรับใช้สามี ญาติสามีอย่างไม่มีข้อแม้ แต่เป็นผู้ได้รับการยกย่องหรือยกระดับขึ้นเป็นผู้ช่วยเหลือสามีเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขและดูแลผลประโยชน์ของสามี พุทธปรัชญาจึงยกย่องให้ความสำคัญแก่ภริยาในฐานะผู้ดูแลกิจการภายในครอบครัว โดยมอบความเป็นใหญ่ในครัวเรือนให้ จึงจัดได้ว่าภริยาได้รับการยกย่องโดยยังมีสามีเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดอยู่ในครอบครัว ความคิดในด้าน ที่เน้นถึงความด้อยหรือสถานภาพที่ตกต่ำของสตรีนั้นเริ่มจะลดน้อยลงไป แต่ความคิดแบบเก่า ๆ ก็ยังคงมีหลงเหลืออยู่บ้างเช่นความคิดที่ว่า ภริยาต้องเกรงกลัวปรนนิบัติอุทิศตนเพื่อสามีอย่างไม่มีข้อแม้ ดังที่ว่า “ภริยาที่ปรนนิบัติดีประเสริฐสุดกว่าภริยาทั้งหลาย” (ชัตติยสูตร.สง.ส.15/31/10)

...สุภาพสตรีผู้มีปรีชา ย่อมไม่ดูหมิ่นสามีผู้หมั่นเพียร ขวนขวายอยู่เป็นนิตย์ เลี้ยงตนอยู่ทุก

เมื่อ ให้ความปรารภณาทั้งปวง ไม่ยังสามีให้ขุนเคือง ด้วยถ้อยคำแสดงความหึงหวง และยอมบูชาผู้
ที่เคารพทั้งปวงของสามี เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี ประพฤติเป็น
พอใจของสามี รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ (วิสาขสูตร.อง.อฎ.23/137/138)

นอกจากนั้น ในการที่ผู้เป็นบุตรจะอุปสมบท การได้รับอนุญาตจากมารดาบิดา เป็นสิ่งจำเป็น หมายถึงว่าจำเป็นต้องมีการปรึกษาบอกกล่าว ขออนุญาต และได้รับความยินยอมจากบิดามารดาก่อน แสดงให้เห็นถึงการที่สตรีผู้เป็นภริยาและผู้ให้กำเนิดบุตรนั้นได้รับการยกย่อง โดยการที่เธอมีอำนาจ มีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจเท่ากับสามีในเรื่องเกี่ยวกับอนาคตของบุตร อันเป็นการแสดงออกให้เห็นว่าพุทธปรัชญายอมรับว่า สตรีไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้กำเนิดบุตรเท่านั้น และสตรียังเป็นผู้มีความสามารถในการคิด ในการตัดสินใจ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการยอมรับที่ทำให้ความคิดหรือทรรศนะที่มีต่อสตรีก้าวไปข้างหน้าจากระดับของการเป็นเพียงภริยาที่เป็นสมบัติ สิทธิขาดของสามีมาเป็นระดับของผู้ที่เป็นคู่คิด เป็นแม่ของลูกที่มีความสามารถในการทางสติปัญญา ได้รับการเชื่อถือ และเป็นการเปลี่ยนจากการให้ฝ่ายสามีถืออำนาจเด็ดขาดมาเป็นการมีอำนาจร่วมกันในครัวเรือน

ในด้านสิทธิทางทรัพย์สินของผู้เป็นภริยานั้น เท่าที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกดูเหมือนว่าจะไม่มี กฎเกณฑ์ตายตัวลงไปว่าเป็นเช่นไร แต่ก็มีการที่สตรีผู้เป็นภริยานั้นมีส่วนในทรัพย์สิน หรือมีส่วนจัดการในทรัพย์สิน เช่น กรณีของนางภัททกปิลานี ซึ่งมีกล่าวไว้ว่า เมื่อจะออกบวชนั้นนางได้ยกทรัพย์สินมากมายให้แก่ญาติ (ขุ.เถร. 26/438/454) อันแสดงถึงการที่สตรีมีส่วนในการครอบครองทรัพย์สิน หรือในกรณีของบิดาของนางสุนทรี เมื่อจะละชีวิตคฤหัสถ์นั้น ผู้สามีได้ยกทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดให้ภริยา แต่ผู้เป็นภริยาก็ก่อการบวชตามสามี จึงได้ยกทรัพย์สินนั้นให้กับนางสุนทรีผู้เป็นบุตร (ขุ.เถร. 26/470/789-790) หรือในกรณีของท่านรัฐบุลล (ขุ.เถร. 26/388/372-373) ผู้ซึ่งบวชเป็นภิกษุแล้วแต่บิดามารดาวยังพยายามใช้ทรัพย์สินสมบัติล่อใจให้สึก โดยบอกแก่ท่านว่าจะยกทรัพย์สินสมบัติทั้งส่วนที่เป็นของพ่อ ส่วนที่เป็นของแม่ และของปู่ให้แก่ท่านทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าสตรีในฐานะภริยา มารดาในสมัยพุทธกาลมีสิทธิในทรัพย์สินสมบัติในครัวเรือน และมีสิทธิในการสืบต่อมรดก นอกจากนั้นกรณีที่นางวิสาขาใช้จ่ายทรัพย์สินอย่างมากมายมหาศาลในการอุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนานั้นก็แสดงถึงการที่สตรีสามารถสืบต่อทรัพย์สินสมบัติ และมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกของตนโดยไม่ต้องตกอยู่ใต้การควบคุมของสามี

3. สตรีในฐานะมารดา

สตรีในฐานะมารดาในสมัยก่อนพุทธกาลและสมัยพุทธกาลนั้นอาจจะไม่แตกต่างกันมากนัก โดยทั่วไปแล้วสตรีในฐานะมารดานี้จัดว่าดีกว่าสตรีในฐานะอื่น ๆ ทั้งหมด แม้เมื่อก่อนพุทธกาลสตรีในฐานะมารดาก็จัดว่าได้รับการยอมรับนับถือ แม้จะไม่มากเท่า และเห็นได้ชัดเท่าในสมัยพุทธกาล แต่ก็กล่าวได้ว่า ไม่ได้เปลี่ยนแปลงจนแตกต่างกันมากนัก นอกจากว่าการให้กำเนิดบุตรชายจะเป็นการทำให้ฐานะของสตรีทั้งในด้านการเป็นภริยาและมารดาดีขึ้นอย่างมากในสมัยก่อนพุทธกาล

ความสำคัญของสตรีในฐานะเป็นแม่นั้นพอจะเห็นได้จากการที่คนอินเดียในสมัยนั้นได้กำหนดหน้าที่ของบุตรไว้ว่าจะต้องบำรุงเลี้ยงดูมารดาบิดา ในพระไตรปิฎกก็ได้กล่าวถึงหน้าที่ของบุตรต่อมารดาบิดาอันจัดเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญของผู้เป็นบุตรพึงปฏิบัติ 5 สถาน (สิงคาลกสูตร.ที.ปา 11/199/169)

1. ท่านเลี้ยงเรามาแล้วควรเลี้ยงท่านตอบ
2. ช่วยรับทำกิจการงานของท่าน
3. ช่วยดำรงวงศ์สกุลไว้
4. ประพฤติตนให้เหมาะสม สมควรเป็นผู้รับทรัพย์สินมรดก
5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน

ตามพระคัมภีร์ทางพุทธปรัชญาหน้าที่เหล่านี้จัดเป็นการตอบแทนคุณผู้ให้กำเนิด การไม่ปฏิบัติต่อพ่อแม่ตามหน้าที่ของบุตรนั้นพระองค์ว่าเป็นทางของความเสื่อม และผู้นั้นเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงนรก “คนผู้สามารถ แต่ไม่เลี้ยงมารดาหรือบิดาผู้แก่เฒ่าผ่านวัยหนุ่มสาวไปแล้ว พึงรู้ว่าเป็นคนถ้อย (วสธสูตร.ขุ.สุ. 25/305/321) “คนใดผู้สามารถ แต่ไม่เลี้ยงมารดาหรือบิดาผู้แก่เฒ่า ผ่านวัยหนุ่มสาวไปแล้ว ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม (ปรภาณสูตร.ขุ.สุ. 25/304/317)

บุตรผู้อันมารดาเลี้ยงดูมาแล้วด้วยความยากลำบากอย่างนี้ ไม่บำรุงมารดา บุตรนั้นชื่อว่า ประพฤติผิดในมารดา ย่อมเข้าถึงนรก บุตรผู้อันบิดาเลี้ยงดูมาแล้วด้วยความลำบากอย่างนี้ ไม่บำรุงบิดา บุตรนั้นชื่อว่า ประพฤติผิดในบิดา ย่อมเข้าถึงนรก..... เพราะไม่บำรุงมารดา แม้ทรัพย์สินที่เกิดแก่บุตรทั้งหลายผู้ปรารถนาทรัพย์สิน ย่อมฉิบหายหรือบุตรนั้น ย่อมเข้าถึงความยากแค้น..... (ขุ.ชา. 28/162/55-56)

นอกจากนั้นการบำรุงเลี้ยงดูมารดาบิดานั้นยังจัดเป็นหนึ่งในอุตมมมงคลของเทวดา และมนุษย์ จัดเป็นหนึ่งในคุณสมบัติหรือคุณธรรมของคนดี ทั้งยังเป็นคุณธรรมสำคัญข้อหนึ่งสำหรับผู้ที่จะเป็นเทพอีกด้วย ดังที่ว่า

“การตอบแทนคุณมารดานั้นนอกจากจะเป็นหน้าที่สำคัญ ที่บุตรพึงกระทำแล้ว ยังเป็นการกระทำที่จะนำผลดีมาสู่ผู้ปฏิบัติด้วย” (สพพร.ม.ส.ร.อง.จต.21/63/81) คือ เป็นการยังให้เกิดประโยชน์และเกิดสุข ทั้งยังทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นที่ยกย่องสรรเสริญของคนโดยทั่วไป “เพราะเหตุที่บุตรผู้เป็นบัณฑิต ได้บำรุงบำเรอในมารดาและบิดา บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขา ครั้นเขาละจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงในโลกรสวรรค์”

ในการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของบุคคลกับทิศต่าง ๆ นั้น บิดามารดาเปรียบกับทิศเบื้องหน้า เพราะบิดามารดาเป็นผู้มีพระคุณยิ่ง เป็นผู้มาก่อนจึงควรได้รับความสำคัญเป็นอันดับแรก ในทางพุทธศาสนาถือกันว่ามารดาบิดาเป็น “พรหม” ของบุตร (มังคลัตถีปิณี เล่ม 2, 2512, หน้า 206-207)

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าพรหม บุรพจารย์ บุรพเทพ อาหุโนยบุคคลนั้นเป็นชื่อของมารดาและบิดา ชื่อนั้นเป็นเพราะเหตุไร เพราะมารดาและบิดาเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นผู้ประคบประหงมเลี้ยงดูบุตร เป็นผู้แสดงโลกนี้แก่บุตร” (สพพร.ม.ส.ร.อง.จต.21/63/81)

ด้วยเหตุที่มารดามีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อบุตร มารดาจึงได้ชื่อว่าเป็นพรหมของบุตร เพราะมารดาไม่คำนึงถึงความผิดพลาดที่ลูกทำแกตน ปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์สุขแก่ลูกโดยส่วนเดียว อำนวยผลอันใหญ่หลวงแก่ลูก จึงเป็นบุรพเทพ และเพราะลูกได้รู้จักเทพอื่น โดยเทพคนแรกคือแม่ เป็นผู้สอนให้ลูกศึกษา ให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ ดังนั้นจึงได้ชื่อว่า บุรพจารย์ และเพราะมารดาเป็นผู้สอนลูกก่อนครูอาจารย์ทั้งมวล แนะนำให้ลูกรู้จักสิ่งควรไม่ควร บาปบุญคุณโทษ ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ ตลอดจนถึงอื่น ๆ อีก จึงเรียกว่า โลกที่แสดงด้วยเป็นผู้แสดงโลกนี้ให้ลูกเห็น ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “มารดาบิดามีอุปการะมาก” ดังคำกล่าวที่ว่า (อัง.ทก.20/278/71)

มาตา มิตตํ สเก ขเร

ความว่า แม่เป็นมิตรสนิทใจในเรือนของตน (มิตตสูตร.สง.ส.15/163/150)

นอกจากนี้แล้วตามทรรศนะในพุทธปรัชญา มารดายังเป็น อาหุโนยบุคคลของบุตร (อัครสูตร.อง.ส.ต. 23/44/47) เพราะบุคคลเกิดมาจากมารดาบิดา มารดาบิดาเป็นผู้ที่บุตรควรจะนำสิ่งของมาบูชา คุณและเกื้อกูลอุดหนุน ในด้านอื่น ๆ พร้อมทั้งควรกราบไหว้ นอบน้อมนับถือด้วยความกตัญญูตเวทีทั้งต่อหน้าและลับหลัง และเพราะมารดาให้คุณอนันต์ หากลูกประพฤติดี ปฏิบัติชอบ และให้โทษใหญ่หลวง หากประพฤติผิดในทาน มารดาจึงเปรียบได้กับผู้ที่ถูกหรือทำร้ายมารดาบิดาจะไม่สามารถบรรลุธรรมได้ และการทำร้ายมารดาบิดาถึงแก่ชีวิตนั้นในพุทธศาสนาจัดอยู่ในพวกอนันตริยกรรม ซึ่งเป็นกรรมที่หนักที่สุด การฆ่า มารดาเปรียบเท่ากับการฆ่าพระอรหันต์ หรือทำร้ายพระพุทธเจ้าจนหือพระโลหิต แสดงให้เห็นว่าสตรีในฐานะมารดาผู้ให้กำเนิดบุตรนั้น อยู่ในฐานะที่มีความสำคัญและได้รับการยกย่องอย่างสูง

4. สตรีในฐานะเป็นผู้ประกอบอาชีพ

สถานภาพของสตรีในฐานะเป็นผู้ประกอบอาชีพทั้งในสมัยก่อนพุทธกาลและหลังพุทธกาลนั้นไม่มีกล่าวไว้มากนักในพระไตรปิฎก ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะเท่าที่จะพอหาหลักฐานได้จากพระไตรปิฎก และที่มีผู้กล่าวไว้บ้างเป็นหลักฐานจากแหล่งอื่น

ทั้งในสมัยก่อนพุทธกาลและพุทธกาล สตรีในวรรณะสูง และที่มีฐานะค่อนข้างดี ไม่ยากจนนัก มักจะไม่ต้องประกอบอาชีพ และได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ เมื่อมีครอบครัวสามีก็เป็นผู้เลี้ยงดู เมื่อมีอายุก็อาจได้บุตรชายเป็นผู้เลี้ยงดู สตรีพวกนี้มักไม่ต้องทำงานนอกบ้าน แต่จะทำงานในบ้านในฐานะเป็นลูกสาว ภริยา หรือมารดา ซึ่งเปลี่ยนไปตามสภาพ แต่สตรีที่ยากจน อยู่ในวรรณะต่ำมักอยู่ในสภาพที่ต้องช่วยตัวเอง ต้องเลี้ยงดูตนเองโดยมีอาชีพส่วนตัว สตรีพวกนี้มีอิสระในทางการเงินพอสมควร สตรีที่ประกอบอาชีพจัดว่ามีส่วนร่วมกับฝ่ายชายในการทำมาหากิน สร้างผลิตผล จึงจัดเป็นส่วนหนึ่งของแรงงานที่สร้างสรรค์

ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงสตรีที่มีอาชีพต่าง ๆ กัน เช่น นางกาลิ (ธ.อ.1/93 และ ขุ.เถร.26/273/285) เป็นสัปเหร่ออาศัยอยู่ในป่าช้า ทำหน้าที่เฝ้าป่าช้า และอาศัยรางวัลและเงินที่ได้จากการเผาศพเลี้ยงชีพ นางลาชเทวธิดา (ธ.อ.5/9) ทำไร่ข้าวสาลี และทำข้าวตากขายเลี้ยงชีวิต สตรีบางคนเป็นคนดูแลนาข้าว ไร่ฝ้าย บางคนเป็นนักกสิกรรม และบางคนก็เป็นสาวใช้หรือทาสรับใช้ในบ้าน เช่น นางขุชชุตตรา (อง.เอก.20/152/32) ดำเนินชีวิตโดยการเป็นสาวใช้ของพระนางสามาวดีเมียของพระเจ้าอุเทน

นอกจากนี้แล้วยังมีสตรีอาชีพเป็นนักดนตรี นักฟ้อนรำขับร้อง คอยเล่นเครื่องดีด สี ตี เป่าให้ความเพลิดเพลิน ดังมีกล่าวไว้ว่าเมื่อครั้งพระพุทธองค์ทรงออกผนวช ภายในพระราชวังที่ประทับ ได้บรรยายไว้ถึงบรรดาสตรีประจำราชสำนักว่า เจ้าชายสิทธัตถะอยู่ในแวดล้อมของสตรี และบรรดา นักฟ้อนรำสาวสวย คอยให้ความสุขความสนุกเพลิดเพลินทั้งวันทั้งคืน

อาชีพอีกอย่างหนึ่งที่มีมาช้านานในทุกแห่งก็คืออาชีพเป็นหญิงโสเภณี ในสมัยพุทธกาลอาชีพนี้ก็ยังมียู่ ดังมีหลักฐานว่านางอัทธมาลี (ขุ.อป.33/177/307) เกิดในตระกูลเศรษฐีแคว้นกาสิ มีรูปงามแต่มีอาชีพเป็นหญิงโสเภณี นางสิริมา (ขุ.วิมาน.26/16/19-23) น้องสาวของหมอชีวกโกมารภัจที่ครั้งหนึ่งเคยรับจ้างนางอุตตราผู้เป็นภริยาของสุมนเศรษฐี ไปทำหน้าที่ภรรยาแทน ก็เป็นหญิงโสเภณี

สิ่งที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งก็คือ อาชีพโสเภณีในครั้งพุทธกาลนั้นมีทั้งที่เป็นโดยดำเนินรอยตามมารดา เช่น นางสิริมานั้นก็เป็นโดยสืบทอดจากมารดาที่เป็นโสเภณี และที่เป็นโดยได้รับการแต่งตั้ง เช่น นางอัมพปาลี (มหาปรินิพพานสูตร.ที.ม.10/91/98-99) เป็นผู้ที่มีความงามและคุณสมบัติเป็นเลิศ จนได้รับแต่งตั้งจากบรรดาเจ้าชายและกษัตริย์ลิจฉวีให้เป็นสตรีประจำราชสำนัก การที่หญิงโสเภณีได้รับการแต่งตั้งอย่างสตรีประจำราชสำนักนั้น เพราะอาชีพนี้เป็นอาชีพที่จัดได้ว่าดึงดูดชาวต่างถิ่นให้ไปเที่ยวหรือทำธุรกิจในเมืองนั้นมากขึ้น และทำให้กลายเป็นเมืองที่มั่งคั่งสมบูรณ์ได้ ทั้งสตรีพวกนี้ยังต้องเสียภาษีให้แก่บ้านเมืองอีกเป็นจำนวนไม่น้อย สตรีที่ประกอบอาชีพนี้ก็มียู่ทั้งในกลุ่มของพวกเศรษฐี และในหญิงที่มีฐานะยากจน ประชาชนโดยทั่วไปมองสตรีเหล่านี้ในฐานะที่เป็นดอกไม้ประดับเมือง

สถานภาพของสตรีในทางศาสนา

ในสมัยแรก ๆ รวมทั้งสมัยก่อนพุทธกาล ชายจะกีดกันหญิงออกจากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพราะหญิงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่สะอาดอันเนื่องจากระดู ชายอินเดียเห็นว่าสตรีเป็นผู้ไม่สมควรที่จะแตะต้องในระหว่างที่มีระดู (Altekar, 1962, p.194) เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์สำหรับการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ (Altekar, 1962, p.195) ดังจะเห็นได้จากกฎในลักษณะที่เป็นข้อห้ามทางศาสนาที่ให้แยกหญิงที่มีระดูออกไปต่างหากจากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

นอกเหนือจากการมีระดู การให้กำเนิดบุตรยังเป็นหน้าที่พิเศษเฉพาะสำหรับหญิง ในช่วงของการตั้งครรภ์และคลอดบุตรนั้นก็เป็นระยะเวลาที่ถือกันว่าหญิงไม่บริสุทธิ์ นอกเหนือไปจากเวลานี้แล้ว สตรีเป็นผู้บริสุทธิ์สำหรับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ภายใต้พุทธศาสนา ฐานะทางศาสนาของสตรีเปลี่ยนแปลงไป โดยพุทธศาสนาให้เสรีภาพในทางศาสนาแก่สตรี เพราะตามหลักพุทธศาสนาแล้ว ทั้งชายและหญิงก็มีเสรีภาพในการประกอบพิธีกรรมโดยอิสระ ไม่จำเป็นต้องขึ้นต่ออีกฝ่ายหนึ่งดังแต่ก่อน พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้สตรีอุปสมบทในพุทธศาสนา และทรงยอมรับว่าไม่ว่าสตรีหรือบุรุษก็สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงได้ ที่เคยเชื่อกันแต่เดิมว่าสามีภริยาไม่สามารถแยกจากกันได้ในการประกอบพิธีกรรมนั้นก็ได้ไม่ได้เป็นที่ยอมรับหรือเชื่อกันในพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตาม ความคิดแบบเก่าที่ว่าสามีภริยา มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันในทางศาสนา และภริยาจำต้องพึ่งสามี และเป็นผู้ตามในทางศาสนานั้น ก็อาจจะมิหลงเหลือให้เห็นอยู่บ้างในหลักฐานทางพุทธศาสนา

กล่าวได้ว่าการอนุญาตให้สตรีบวชเป็นภิกษุณีในพุทธศาสนานั้น เป็นการยกระดับของสตรีขึ้นอย่างมาก ทั้งยังเป็นการยกสถานภาพของสตรีโดยตรงอีกด้วย เพราะการยอมรับสตรีเข้าในหมู่สงฆ์เป็นการเปิดโอกาสให้สตรีนับถือศาสนาและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้โดยเป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องพึ่งหรือขึ้นอยู่กับผู้อื่นในการที่จะเข้าถึงจุดหมายในทางศาสนา ภายใต้พุทธศาสนา สตรีได้รับการปลดปล่อยให้เป็นตัวของตัวเอง มีอิสระเสรีภาพในการนับถือศาสนา มีเป้าหมาย และวิธีการปฏิบัติตนเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายได้ด้วยตนเอง โดยที่ได้รับการยอมรับว่า สตรีก็มีโอกาสและสามารถที่จะปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์ และเข้าถึงนิพพานอันเป็นความสุขอย่างยิ่งได้โดยอิสระ

สตรีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนานั้นจัดได้เป็น 2 พวก พวกหนึ่งคือ ภิกษุณี ซึ่งเป็นสตรีที่เลื่อมใสและอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ส่วนอีกพวกหนึ่งคือ อุบาสิกา เป็นสตรีที่รับปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนโดยยังคงครองเรือนอยู่

1. สตรีในฐานะภิกษุณี

เมื่อพระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้สตรีเข้ามาเป็นสมาชิกในสังฆมณฑลแล้ว ก็ปรากฏว่ามีสตรีเป็นจำนวนไม่น้อยที่เข้ามาบวช และมีบทบาทในพระพุทธศาสนา สตรีที่มาบวชเป็นภิกษุณีนั้นไม่ได้มาจากชนชั้นใดชั้นหนึ่ง แต่มาจากทุกชั้นวรรณะทางสังคม เท่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สตรีที่บวชนั้นมีทั้งที่มาจากตระกูลกษัตริย์ ชุนนาง พราหมณ์ พ่อค้า ศูทร โสเภณี อันแสดงถึงการที่พุทธศาสนาเปิดกว้างสำหรับสตรีโดยทั่วไป ทั้งยังเป็นการทำให้สตรีจากชั้นวรรณะต่าง ๆ นั้น มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในพุทธศาสนา พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงแยกความแตกต่างระหว่างภิกษุณีที่มาจากชั้นวรรณะ ระดับความเป็นอยู่ที่ต่างกันภายใต้กฎวินัยที่กำหนดไว้ สตรีที่เข้ามาบวชทุกคนต้องปฏิบัติตามวินัยเดียวกัน และจะได้รับการปฏิบัติต่อในฐานะเสมอกันหมด การให้สตรีจากทุกระดับเข้ามาแสวงหาทางวิญญานได้โดยเสรีนั้นนับเป็นการสนับสนุน ส่งเสริมเสรีภาพ และความเป็นปัจเจกบุคคลของสตรีโดยตรง

ในด้านภูมิปัญญา ความรู้ ความสามารถแล้ว ก็เป็นที่ยอมรับกันว่าสตรีก็สามารถเข้าใจธรรม บรรลุมรรค ผล และแสดงธรรมได้ ภิกษุณีจำนวนไม่น้อยมีความรู้ ความสามารถ เข้าใจธรรมะได้อย่างรวดเร็ว ถ่องแท้ และทำคุณประโยชน์แก่พุทธศาสนาไว้มาก ในด้านการเผยแผ่สั่งสอนธรรมะ เช่น ปฐาจารภิกษุณี, เขมาภิกษุณี, ฤทธนนทภิกษุณี, ภัททะกบิลานีภิกษุณี, ธรรมทินนาภิกษุณี ซึ่งล้วนแต่ชำนาญธรรมในด้านต่าง ๆ กัน นอกจากนี้แล้วพระพุทธองค์ยังทรงยกย่องภิกษุณีหลายองค์ขึ้นเป็นเอตทัคคะเสมอบุรุษ ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งยังยกย่องภิกษุณีบางองค์ให้เป็นตราของศาสนา เป็นตัวอย่างแก่ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือแม้แก่ภิกษุเองอีกด้วย

2. สตรีในฐานะอุบาสิกา

สตรีที่เป็นอุบาสิกานี้เป็นผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แต่มิได้บรรพชา แม้จะครองเรือนแต่ก็ประพฤติปฏิบัติ ดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรมและมีบทบาทในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาไม่น้อยเช่นกัน เพราะสตรีเหล่านี้เลื่อมใส ปฏิบัติ สร้างความดี โดยการให้การบูชาและการสังเคราะห์ในหลาย ๆ ทาง ถึงแม้ว่าพระพุทธองค์จะไม่ทรงยกย่อง อามิสทาน อามิสบูชา อามิสสังเคราะห์ เท่ากับธรรมทาน ธรรมบูชา ธรรมสังเคราะห์ ดังพุทธวจนะที่ว่า

...ดูรอาณนทํ ไม่สาละงั้งคฺ ดูเสียดอกบานสะพรั่งนอกฤดูกาล ร่วงหล่น โปรยปรายลงมายัง
 สรีระของตถาคตเพื่อบูชา แม้อดอกมณฑารพ อันเป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ ดอก
 มณฑารพเหล่านั้นร่วงหล่น โปรยปรายลงมายังสรีระของตถาคตเพื่อบูชา แม้จุนแห่งจันทน์อัน
 เป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ จุนแห่งจันทน์เหล่านั้นร่วงหล่นโปรยปรายลงมายังสรีระของ
 ตถาคตเพื่อบูชา คนตรีนั่นเป็นทิพย์เล่าก็ประโคมอยู่ในอากาศเพื่อบูชาตถาคต แม้สังคีตอันเป็น

ทิพย์ก็เป็นไปในอากาศเพื่อบูชาตถาคต ดูกรอานนท์ ตถาคตจะชื่อว่าอันบริษัทสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อมด้วยเครื่องสักการะประมาณเท่านี้หามิได้ ผู้ใดแล จะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกาก็ตาม เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นย่อมชื่อว่าสักการะ เคารพ นับถือ บูชาตถาคตด้วยการบูชาอย่างยอดเยี่ยม (มหาปริณิพพานสูตร.ที่. มหา.10/129/33-34)

พระผู้มีพระภาคมีพระประสงค์จะให้สาวก พุทธบริษัทประกอบธรรมานุธรรม ปฏิบัติมากกว่าให้วัตถุสิ่งของ อย่างไรก็ตาม การให้สิ่งหลังก็ยังนับว่าสำคัญ เพราะการให้อามิสทานนี้เป็นการช่วยให้สงฆ์ในพุทธศาสนา ดำรงชีพอยู่ได้ หากขาดเสียซึ่งสิ่งนี้แล้ว พุทธศาสนากียากที่จะตั้งอยู่ได้ การให้ปัจจัย 4 ที่สำคัญแก่ฝ่ายสงฆ์ ทำให้ผู้บวชสามารถตัดกังวลและปฏิบัติธรรมได้สะดวกขึ้น การให้นี้เปรียบเหมือนให้ยานที่จะช่วยบุคคลให้ถึงเป้าหมายได้ สตรีที่เป็นอุบาสิกาและอุปัถฌ์พุทธศาสนาด้วยประการต่าง ๆ นั้น มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเป็นจำนวนไม่น้อย

พระนางสามาวดีถวายจีวรและบิณฑบาตแก่พระอานนท์และภิกษุ 500 รูป อยู่เป็นกิจวัตร (ธ.อ.2/80)

นางสิริมา (ธ.อ.5/148)หลังจากเข้าถึงธรรมแล้ว นางก็ถวายบิณฑบาตด้วย การจับจ่ายทรัพย์ 16 กหาปณะทุกวัน โดยถวายทานแก่ภิกษุทุกวัน วันละ 8 รูป เสมอ

นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาสแด่พระพุทธองค์ เป็นเหตุให้พระองค์ตรัสรู้้อนตรัสสมา สัมโพธิญาณ (มหาปริณิพพานสูตร.ที่.มหา 10/126/132)

นางอัมพปาลีถวายสวนมะม่วงให้เป็นอารามสงฆ์ และถวายภัตแก่พระพุทธองค์และภิกษุสาวก (เรื่องเดียวกัน 10/92/101)

นางโรหิณี น้องสาวของพระอนุรุธเถระสร้างศาลาที่ประชุมสงฆ์ถวาย (ธ.อ. 6/248)

อุบาสิกาก็ทำให้คนหันมาเลื่อมใสพุทธศาสนาก็ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีที่อยู่ในฐานะที่สูงศักดิ์ หรือมั่งคั่งนั้น มีผลต่อการเผยแผ่ศาสนาอย่างมาก เพราะการที่ผู้ที่มีอำนาจอย่างกษัตริย์ หรือผู้ร่ำรวยยอมรับพุทธศาสนา ก็เท่ากับเป็นการให้ข้าราชการบริวารและคนที่อยู่ในแวดวงยอมรับและหันมาเลื่อมใสพุทธศาสนาอย่างยิ่งขึ้น นับเป็นการช่วยเผยแผ่พุทธศาสนาได้อย่างมาก เช่น กรณีของพระนางมัลลิกา, พระนางสามารดี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2514). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. [กรุงเทพฯ]: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- Altekar, A.S. (1962). *The Position of Women in Hindu Civilization*. Delhi : Oriental Publishers and Booksellers.
- Indra. (1955). *The Status of Women in Ancient India*. Delhi : Oriental Publishers and Booksellers.
- Walker, B. (1968). *Hindu World : An Encyclopedic Survey of Hinduism*. London : Allen & Unwin, Ltd.,.

